

„Az utazások nagy tanítómesterek.” Rendhagyó meghívó szövegkalandozásokra

Vörös Éva: *Otthon-próbálgatások. Esszék, riportások, meditációk.*
Tóth Könyvkereskedés és Kiadó Kft. [Debrecen], Bp. [2018.] 255 old.

A vándorló (*homo viator*) és mesélő emberként (*homo narrans*) pozicionálódó szerző harmadik kötete, akárcsak az előző kettő (*Lélekszirom*, 2006; *Kötényes teológia*, 2015 [1. kiad.], 2016 [2. kiad.]), beszédes című gyűjteményes munka. A borítót díszítő arany(szinű) spirálok egyikén araszolható csiga és a vele együtt növekvő többretegű meszes váz, az ún. csigaház (*testa*), amely találóan rimel mind a címre, mind a szerző „mint csiga a házát” (7.) sorára, Adorjáni László borítótervező szuggesztív képalkotása. Hasonlóan érzékletesek a személyes hangvételű és erős érzelmi töltetű *Előszót* (7–9.) követő, hat fejezetre szerkesztetten olvasható esszék, riportok és meditációk, amelyek között ego-dokumentumok (pl. magánlevelek, naplórészletek) is felbukkannak.

A műfajilag heterogén, összesen ötvennyolc rövid (többnyire 1,5–5 oldalas) szöveg az otthon részben létélményként, részben életcélként tematizálja. Bennük és általuk az otthonváltozatok „(vad)keleti”, „gyermeki” és „nyugati próbálgatás/~ok”-ként, illetve – a művészetek, majd az Ige érték- és értelemteremtő kontextusában, továbbá egy szalontörténetből felsejlő közösség kapcsán – „keresés/~ek” eredményeként villannak fel. Az át-, be-, ki-, el-, vissza-, valamint az együtt utazások történéseit és tapasztalatait fel- és megidéző írásokban a kilencvenes évek végétől napjainkig nyomon követhető mind az „Erdélyben bolyongó, olykor Németország felé kanyarodó, majd Amerikába repülő” (7.) szerző életútja, mind azon embertársak élettörténet-töredékei, akikkel egy s más helyen, ideig-óráig együtt volt. Mint maga írja: „nem vagyok én igazi őstermelő, csak forgalmazó. Továbbadom azoknak a történeteit, akik között éltem és élek.” (8.)

A kötetnyitó fejezet – erdélyi „sors- és történet-gyűjtőmedencé”-ből (9.) merített – tizenkilenc

története (11–87.) a „(vad)kelet” társadalmi kör-, illetve kórképéből tipikus és atipikus egyaránt felvillant. A buszon, vonaton megismert, idegenben munkát, továbbtanulást vállalók mellett olyan önkéntesek is felemlítődnek – pl. Kolozsváron tanító amerikai tanárnő, ugyanitt diakóniai munkát végző fiatal borsodi lány vagy a közösségépítő Agnus Rádió –, akiknek sor(s)át a Miatyánkot az elhunyt betegársért egy kórterem sajátos zajában elszuttogó nő vagy a magyarórdi Bonus Pastor Alapítvány Drogtérapiás Otthonában felépülő szenvedélybetegek egyikének megtéréstörténete – a saját életbe való visszaköltözés lehetséges példájaként – csak még fordulatossábban kerekíti ki. Az egyéni arcélek mellett lokális közösségek képe is körvonalazódik. A „táncbóros mintafalu”-ként (33.) láttatott Kalotaszentkirály mellett, egy húsvéti és egy karácsonyi legáció kapcsán két másik település – Alsórákos (46–49.) és Méra (50–57.) – ünnepi arca és ünneplő közössége is kirajzolódik, a szerző jelenlegi lakhelye pedig többször is láthatóvá válik (*Györgyfalvi kalandok*, 57–65.; *Csodatalálka*, 65–67.; *Egér-elmélke*, 67–70.). Míg karakteres címként a 2015-ös Bonyhai kastélynap keretében esti imádságként azonosított és ’Uram, köszönöm a mai napot.’ jelentéssel bíró *Istenem, ma lájkoltalak* mondat válik hangsúlyossá (44–46.), a kötet egyik legghoszszabb és legmarkánsabb írása a *Mezülábas reformáció* című számvetés (74–87.), amely az „azért esedezem: hogy lakhassam az Úr házában életemnek minden idejében” (Zsolt 27,4) zsoltsortot idézve, a kötet cím vonatkozásában is sokatmondó.

A kötet második részegységéhez tartozó, *Gyermeki otthon-próbálgatások* cím alatt felidézett tizenhárom történet (88–115.), mintegy az idő otthonosságát, annak zamatát, hangulatát, élményét nyomatékosítja. Marcel Proust madeleine-jének

analógiájára, gyerekkori ribizlitorták és mézes-krémes süteményvégek, sohasem csúnya karácsonyok narancsillata és fenyőszaga, kályhamelege és halászléje ragadja ki az olvasót a folyamatosan áramló időből, miközben „a legutóbbi [2014-es] jó meleg gyümölcs- és mentatea, a csokoládés muffin meg az együttlét jó íz”-t (89.) hordozó családi bibliaóra gyerekszivaja mellett „méhzümmögéses falusi parókiák”-on (93.) cseperedő „cserfes” fiúgyermek rotációs kapák iránti szenvedélye, vagy a kolozsvári zeneiskola egyik hatéves diákjának megrázó felismerése (*Ez a mi nyelvünk csak bajnak van...*, 95–97.) is helyet kap. A fejezetben belül külön tematikus blokkot alkotnak az ún. Dani-történetek (97–107., 110–112.), amelyek kiskorú főszereplőjéhez a szerzőt vallomása szerint „majdhogynem születése óta töretlen” barátság fűzi. Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint az először két és fél évesen sírásra görbülő szájjal a játszótéren látottat (*Dani „történetek”*), egy gyermeknap sportvetélkedőn háromévesen lufit szerző (*Dani és a nagyok*), majd az óvodából hazatérve a rendbontók fegyelmezését célzó „felállt, leül” utasítást is szent szöveggé kanonizáló imájával az egész családját meglepő (*Dani és a Szentháromság*), az Istent négyévesen „Ügyelő”-ként érzékelő (*A főnökös sapka*), a műtőbe maga mellé viszont Jézust kérő gyermek (*Újra Dani*) azon későbbi gesztusa, aki a szerzővel együtt a kolozsvári Mozart kávézóba beülve (a habos kávé és sütemény mellé) egy Mozart- és egy Bartók-darabot, majd egy saját szerzeményt is eljátszik a zongorán (*Stílusérzék nyolcévesen*). A „kisebbség kicsinyei” (8.) kapcsán kifejtettek a „kontextuális teológia” (103.) igazára való rácsodálkozás példáiként is olvashatók, de mellettük a gyermekek számára az operát is hozzáférhetővé tévő leckeeladások méltatása (108–110.), valamint Andersen *A kis hableány* című meséjének egy rendhagyóbb olvasata (112–115.) is fellelhető.

Vörös Évának a művészetek világában zajló otthonkeresései „kor- és ember-exegézis”-ként (127.) értelmezett filmek, könyvek, versek körül zajlanak. Bergman *Suttogások és sikolyok* című filmjének kolozsvári színpadi értelmezése, a viharos időjárás miatt Visky András *Júlia* című monodramájának piliscsabai katartikus élménye (121–122.), a John

Jakes regénytrilógiájából készült *Észak és dél* amerikai történelmi filmsorozat és Collen Mc Cullough *Tövismadarak* című családregénye, Kundera *Hamis autóstóp* című elbeszélése, továbbá Lars von Trier *Hullámtörés* és *Melankólia* című filmjének a *Prédikátor* könyvének igesoraival (3,1-8) való összeolvasása által és/vagy kapcsán felvetettek, illetve megosztottakat egy rendhagyó köszöntés zárja, amelyben a 75 éves Péntek Imre („kriptokatolikus”, 132.) költőnek a szerző református nagycsaládjába való befogadás-történetén keresztül és *Halk fazon* című versének margóján a migráció és a lokalitás teológiai kihívásairól értekezve, a szerző a felvetődő dilemmákhoz (pl. migráció, menekülsors, család, nép, kultúra) ugyan lábujjhegyen, de eltökélten közelít.

Othonpróbálgatás Nyugaton cím alatt egy 2013 márciusában keltezett müncheni levél (138–144.) egyidőben látatja a városházával szemközti étteremben felszolgáló felvidéki magyar pincérmőt, a metrón utazó „fiatal, bogárszemű anyuká”-t, aki székely tájszólással fegyelmezi kicsinyeit, majd zokogva számol be az idegenbe szakadás halmozott nehézségeiről, a tübingeni koldusokat és a kapcsolati tőkájukat a „kinti munka” vállalásával eltékozlókat, de ugyanezen fejezetben olvashatók a hamburgi Egyházi napok (*Kirchentag*) élményeit és gondolatait rögzítő naplórészek (144–156.), egy betegségétörténet (*Vesemese*, 156–162.) kontextusában, a tübingeni klinika egyik ágyán íródott nagyheti meditáció (*Zoltáros nagyszombat*, 163–164.), valamint a debreceni nagycsaládból kiszakadt legkisebb lánytestvér Kaliforniába átívelő életútjának sorsfordulóit összesítő írás (164–165.) és az ott fogorvosként tevékenykedő családtaggal készített interjú (166–174.), végül egy amerikai „istentiszteletnek alig nevezhető előadás” (174.) ellensúlyozásaként, a széphalmi teológus kolléga „húsvéti pakkba csomagolt Isten-érintés”-ként (177.) értelmezett szövegajándéka is.

A kötet ötödik fejezetében közzétett tizenhárom igemagyarázat (*Égi otthonkeresések*, 182–230. old.) a református lelkészként (is) tevékenykedő szerzőt látatja, aki ezekre az *Előszóban* ekként utal: „még a templom lépcsőit sem kell megmásznod, így is végighallgathatod (szoknyás) prédikációimat, amiket

Erdély-szerte eldugott kis falvakban mondok, a belső parancsba kapott »Vigasztaljátok, vigasztaljátok népemet!« (Ézs 40,1) alapján”. (7.) Az ókori (biblikus) sorokra (1Tim 1,11; Ef 5,14-17; Jel. 20,4; 2Kor 9,5; 1Kor 15,19; 2Sám 23,3-5; Lk 15, Zsolt 63,4; Luk 1,68; Ján 1,14; Ézs 49,14-26; Jn 16,32; 1Pt 1,3; Róm 9,27) és ezredfordulós sorsokra (pl. hétgyermekes családanányára, alkoholos állapotban dulakodó házastársakéra) mindvégig célzatosan reflektáló pap(nő) i hang épp a nyíltságával bizonyul itt is megrendítőnek: „hangosabban üzen az, akik vagyunk, mint az, amit mondunk”. (*Spirituális orcátlanság, avagy a hitélet magasiskolája?*, 200.) S míg egy, az Elizabeth Taylor (amerikai filmszínésznő) *Mrs. Palfrey at the Claremont* című regényéből készült forgatókönyv alapján megfilmesített (*Különös barátság*, 2005) alaptörténetből kiinduló 2018-as prédikációszöveg (*Emberbőjt és Isten-telítődés*, 216–221.) az egyedüllételemény „áldott és áldatlan változatai”-val szembesít, egy másik (a 2010-es *Történetek története*, 221–227.) a generációs-specifikusan elkülönülő húsvéti élményeket veszi göröcső alá. Nem a deszakralizálódást követi nyomon, hanem a reszakralizáció egy lehetséges nyomvonalát jelöli ki, ti. a „hogyan is lesz a »bűdös és kellemetlen« ünnepből üdvtörténeti fordulópont?” (227.) Az „átjárható világok” kapcsán a virtualitást is másként tematizáló (183.), az „ösjóságot” képviselő „jóság-jegyűiek” (188.) védetté nyilvánításáért és a „maradékmentőkért” (228. old.) a hangját hallató, a tékozló fiú történetét pedig az elengedés iskolapéldájaként újraértelmező (203–207.) lelkész- és író nő ebbe a részegységbe is beépít tanulságos (pl. 1989-es, történelmi vonatkozású) emlékképeket és jelenkori történeteket, tapasztalatokat (pl. az idős, járásképtelen

györgyfalvi szomszéd 2017 januárjában tervezett látogatását) frappánsan ötvöző írást (lásd *Istenlátogatás*, 208–212.), de *A csavaros csoda* kortárs példázata (189–190.) sem nélkülözi a tanulságig elkalauzoló szellemes szellemiséget. Hasonló tonalitású a meghívók alapján rekonstruált, kötetzáró szalontörténet is. (231–255.) Az 1992 és 1999 között működő „szellemi társas szalon”-t három nő (egy orvos, egy tanár és a szerző) alapította. Szigeti Adrienn 2016-os visszaemlékezése szerint: „Együtt indítottuk el »Alternatív Istentisztelet« címmel irodalmi szalonunkat, ahova korra és nemre való tekintet nélkül nyitott, őszinte, újragondolásra hajlandó testvéreink és barátaink jártak...” (232.) Az egykor szellemi társakat „toborzó” levelek a tematikus beszélgetéseket megcélzó együttlétek gyakoriságát, helyszínét „krónikási hűség”-gel (87.) jegyzi, ugyanakkor bibliai, magyar és világirodalmi, sőt Istennek címzett (gyerek)szövegekbe is bepillantást nyújtanak. Az „Isten-kíváncsiság” és az „emberkereső vágy” által (254.) hónapról hónapra működtetett szalon történetét egy 2000. április 13-ai misszilis és egy 2018. május 19-ei e-mail szövegrészlete zárja, de az otthonkeresés kaptatóit a kötetzáró, utolsó bekezdésig végigjáró olvasót a szerző itt „tiszteltbeli szalontaggá” avatja. Így aztán a szövegkalandozások tanulságaival – értsd: a(z ön)magához (be)térés exkluzív (csiga)tapasztalatával – felvértezett olvasó egy Pétfürdőn 1961 februárjában tartott előadás során elhangzott és Vörös Éva által idézett gondolatot is fontolóra vehet: „Most az emberbőrbe kötött remekművek kora következik...” (Németh László: *Sajkódi esték*, Bp. 1974. 340.)

Czégényi Dóra

Nevek tanúságtétele

Bárth M. János: Névfeldrajzi térképlapok Erdélyből. A helynévadás területi variabilitása a történeti adatok tükrében. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Bp. 2018. 176 old.

Bárth M. János legújabb, önálló kiadványa értő olvasatához előzetes tapasztalatok is szükségeltetnek:

nem árt ismerni, kézbe venni forrásanyagát, mégpedig a 2000-es évek elejétől kötetenként publikált, Szabó

András Zselyke (1978) – nyelvész kutató, Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár, azselyke@yahoo.com